

Evas Mellēnas foto

Kā klājas lielajiem dabas krājējiem purviem?

Atšķirībā no daudzām citām Eiropas valstīm, kur purvi ir praktiski iznīcināti, mums ir samērā purvainā zeme, un tie aizņem četrus piecus procentus Latvijas. Kūdras augsnes Latvijā aizņem vēl vairāk — ap 10 procentu. Kāpēc purvi ir tik svarīgi, un ar kādām problēmām jāsaskaras to aizsardzībā?

KRISTĪNE SĒNELE

Dabas aizsardzības pārvaldes “Lat-ViaNature” projekta Biotopu un sugu aizsardzības ekspertu nodaļas vadītāja Agnese Priede atzīst, ka Latvijā purviem kopumā klājas labi — tie mūsdienās ir pietiekami aizsargāti. Diemžēl Eiropā ir valstis, kurās purvi ir neatgriezeniski iznīcināti, un tur vairs neko izdarīt nevar. Ziemeļeiropa ir purviem visbagātākā Eiropas daļa un šajā ziņā mazāk skarta. No trīs Baltijas valstīm Igaunijā purvu ir visvairāk, Lietuvā — mazāk, bet Latvija ir pa vidu. Arī problēmas purvu saglabāšanā ir līdzīgas.

Latvijā cilvēku darbības maz ietekmētu purvu ir aptuveni trešdaļa vai puse, bet pilnīgi dabisku purvu ir ļoti maz. Pārējie ir nosusināšanas vairāk vai mazāk ietekmēti. Pēdējos 20 gados īpaši aizsargājamās dabas teritorijās pakāpeniski tiek atjaunoti degradēti purvi, taču tas ir dārgs un sarežģīts process.

Latvijā nokrišņu apjoms ir lielāks

nekā iztvaikojums, tāpēc var notikt pārpurvošanās. Latvijas purvi veidojušies pēcduslaikmetā, taču to veidošanās turpinās arī mūsdienās, piemēram, bebrainēs — teritorijās, kur bebru rosība traucē ūdens noteci un rezultātā zemākas vietas aizaug ar purviem raksturīgiem augiem, sāk uzkrāties kūdra. Neapturams process ir ezeru aizaugšana — nākotnē tie agri vai vēlu pārtaps par purviem. Šis process gan ir mērāms gadu simtos vai pat tūkstošos.

Purva dārgie pakalpojumi

Purvs varētu šķist tāds padrums mitrs zemes gabals, kur nekas pat īsti neaug. Patiesībā purviem raksturīga savdabīga augu un dzīvnieku valsts, kā arī ir neatsverama loma ūdens līmeņa regulēšanā un atmosfēras oglekļa uzkrāšanā gan lokālā, gan globālā mērogā.

A. Priede purvus dēvē par dabas lielajiem krājējiem. Tie pietur ūdeni, lai tas strauji nenotek un neveidotos katastrofāli plūdi. Īpaši tas svarīgi vietās, kur cilvēks jau pacenties iztaisnot upju gultnes un notece kļuvusi daudz ātrāka. Purvs ar savu krāšanas spēju ļoti labi veic ūdens regulēšanas funkciju. Ja šo pakalpojumu pārvērstu naudas izteiksmē, tas mums dārgi maksātu.

Purvs piesaista atmosfēras oglekli. Oglekļa savienojumi ir tā sauktās siltumnīcefekta gāzes (SEG). Tas nozīmē, ka purvi palīdz mazināt zemeslodes pārkaršanu. Pierādīts, ka tie šajā krāšanā ir ļoti efektīvi. Purvi regulē arī mikroklimatu vietējā mērogā.

Purvos ir unikāla bioloģiskā daudzveidība. Tajos mītošās sugas

diemžēl nekur citur kā vien purvā nevar rast mājvietu. Latvijas purvos sastopami vairāki desmiti īpaši aizsargājamo augu (vismaz 50 sugu) un dzīvnieku sugu — dažādas orhidejas un citi ziedaugi, tauriņi, gliemeži, putni u. c.

Problēmas ar padomju laiku mantojumu

Protams, purvi ir uzkrājuši un arvien uzkrāj (aptuveni 1,6 miljonus tonnu gadā — liecina Latvijas Kūdras asociācijas aplēses) arī vienu no Latvijas ievērojamākajām dabas bagātībām — kūdru. Šobrīd, pēc Latvijas Kūdras asociācijas datiem, tās

Diemžēl Eiropā ir valstis, kurās purvi ir neatgriezeniski iznīcināti, un tur vairs neko izdarīt nevar.

ieguve notiek četros procentos no kūdras atradņu teritorijas, vidēji ik gadu izstrādājot 0,95 miljonus tonnu kūdras. Kopš 2000. gadiem nozare no enerģētiskās kūdras ieguves ir pārorientējusies uz dārzkopības kūdras nodrošināšanu, un šajā jomā esam vieni no vadošajiem pasaulē, kaut gan pašlaik Latvijā kūdras ieguve notiek salīdzinoši nelielos apjomos.

Par apjomīgāko purvu apgūšanas laiku varētu dēvēt pagājušā gadsimta 50.—60. gadus. Tad plašāk

sāka izmantot specializētu tehniku kūdras rakšanai, un to varēja iegūt daudz vairāk. Taču vēl nopietnāk šajā laikā purvus ietekmēja toreiz veiktā vērienīgā meliorācija, lai purvainās teritorijas izmantotu mežsaimniecībā un lauksaimniecībā. Tiesa, kā atzīst A. Priede, ar meža produktivitātes celšanu ne vienmēr veicās, daudzos gadījumos koki ne īpaši labi auga šādās zemēs. Toties, ūdens līmeni pazeminot, purvs tika degradēts, un ietekme uz tā dabiskajām funkcijām un bioloģisko daudzveidību redzama vēl šodien.

Tieši no padomju laikiem mantotās degradētās purvu teritorijas ir lielākā purvu aizsardzības problēma, jo daudzviet vairs nav kam prasīt atbildību. Tāpēc meliorācijas un kūdras ieguves skarto purvu dabiskā mitruma atjaunošana pamazām tiek īstenota dažādos projektos, piesaistot Eiropas Savienības finansējumu.

Neatstāt brūnu tuksnesi

Šobrīd ikvienam, kurš iegūst kūdru, ir jāpārūpējas arī par izstrādātās teritorijas rekultivāciju. Nav noteikts, kādi tieši pasākumi jāveic, un uzņēmumi var lemt par tiem saimnieciski izdevīgāko variantu vai to nosaka zemes iznomātājs.

Rekultivācija var būt lauksaimnieciskā darbība, stādot dažādas kultūras, piemēram, dzērvenes, melenes, vai ierīkojot aramzemes vai zālājus. Vai mežsaimnieciskā — apmežojot teritoriju. Taču tikpat labi tā var būt rekreācija, piemēram, ierīkojot ūdenstilpi. Teritoriju var arī apbūvēt. Galvenais ir neatstāt brū-

nu tuksnesi, kur nosusinātos apstākļos pastiprināti sadalās kūdra un izdala oglekli. Vēl trakāk, ja tas šādā stāvoklī aizdegas, jo tieši sauss tas deg vislabāk — tad izdalās liels oglekļa gāzes daudzums, kā arī var būt apdraudētas apkārtējās teritorijas, un dzēšanas darbi ir sarežģīti un dārgi. Jārūpējas arī par ainavas atjaunošanu.

Dabas aizsardzības pārvaldes speciāliste A. Priede atzīst, ka kūdras ieguves uzņēmumi labi apzinās veicamos pasākumus un jau laikus plāno rekultivāciju. Rekultivācija jāparedz jau brīdī, kad tiek plānota ieguve un tiek vērtēta potenciālā ietekme uz vidi. Taču kūdras ieguves periods ir garš — vairāki gadu desmiti —, un šajā laikā var mainīties politiskā un ekonomiskā situācija.

Jelgavas novada kūdras ieguves un pārstrādes uzņēmums “Laflora” jau pirms 20 gadiem aizsāka teritoriju rekultivāciju ar ogulāju stādījumiem un pirms gandrīz 10 gadiem — sadarbību ar Latvijas zinātniekiem, lai kopīgu eksperimentu ceļā rastu arī citus efektīvus, saimnieciski izdevīgus un ilgtspējīgus izstrādātās Kaiju purva teritorijas izmantošanas veidus.

“Purva rekultivācija mums ir svarīga, jo mums ne tikai ir jāsamazina SEG emisijas no bijušajiem kūdras ieguves laukiem, bet arī jāmeklē veidi, kā tās varam vēl papildus piesaistīt, lai kompensētu tās emisijas, ko esam radījuši kūdras ieguves un pārstrādes laikā, un kļūtu klimatneitrāli,” stāsta kūdras ieguves un pārstrādes uzņēmuma “Laflora” pārstāve Anda Zakenfelde.